

คุณธรรม : แนวคิดและกระบวนการพัฒนาจิตอาสาของพระสงฆ์

Morality: The concept and process of developing the volunteer spirit of monks.

พระครูโกวิทธรรมวาทิต,ดร.

ดร.ไพรินทร์ ณ วันนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

บทคัดย่อ

คุณธรรมในการสร้างกระบวนการพัฒนาจิตอาสาของพระสงฆ์ ได้นำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาวิเคราะห์เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาจิตอาสาให้กับพระสงฆ์ ซึ่งการวิเคราะห์ได้กระบวนการออกมาดังนี้ การหมั่นเพิ่มเติมทรัพย์ภายในคือคุณธรรมในตัวเอง คงไว้ซึ่งการปฏิบัติคือการสร้างมาตรฐานในการปฏิบัติ พัฒนาเครือข่ายเพื่อสังคมเป็นการรวบรวมคนที่มีจิตอาสา และผู้ที่จะสนับสนุนให้เกิดจิตอาสาทั้งพระสงฆ์และผู้อื่น เหมาะสมพอประมาณคือการรู้จักใช้ปัญญาพิจารณาระวังความอยากไม่ให้มากหรือน้อยเกินไป กระบวนการดังกล่าวมาจะพัฒนาให้เกิดจิตอาสาไม่เพียงแคในตัวตนสงฆ์เท่านั้น ยังทำให้เกิดเครือข่ายในการช่วยเหลือและเป็นกลุ่มคนที่มาร่วมกันแสดงออกถึงผู้มีจิตอาสาในการให้ส่งต่อไปเรื่อยๆ กระบวนการดังกล่าวมีหัวใจหลักคือ “**เพิ่ม คง คน พอ**” เพิ่มคือเพิ่มคุณธรรมในตัว คงคือคงไว้ไม่ให้หายไป คนคือคบคนสร้างเครือข่าย และพอคือพอดีพอประมาณ กระบวนการนี้จะสร้างคุณธรรมให้เกิดกับสังคมต่อไป

คำสำคัญ : คุณธรรม, แนวคิดและกระบวนการ, การพัฒนา, จิตอาสา, พระสงฆ์

Abstract

The moral of Promoting a volunteer development process for the monks. The principle of Buddhism was applied to analyze the application to the development of volunteerism for the monks. The analysis process is as follows the additional internal property means moral in oneself, Maintaining practice means making standards in practice, Social network development is a gathering of people who have public mind and who will support to be public mind in monks and others. The reason for this is that it is not a good idea to use it. This process will develop volunteerism not only in the Sangha. It also has a network of supporters and a group of people who come together to express their volunteer spirit to continue. The process has the main focus

is to "add enough people" is added is added virtue. This is not to disappear. People are networking people. And enough is enough fit. This process will create morality for society.

Keywords : morality, concepts and processes, development, volunteerism, clergy

บทนำ

สังคมไทยในปัจจุบันนี้เป็นสังคมแบบทุนนิยม ทำให้คนต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อที่จะได้มีและให้ได้มาซึ่งวัตถุ ลาภ สักการะ สิ่งเหล่านี้นับมนุษย์เป็นผู้กำหนดขึ้นเองจนกระทั่งลึมนึกถึงเรื่องจิตใจและคุณธรรม พุทธศาสนามีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชาวไทยในฐานะที่เป็นสถาบันหนึ่งของสังคม ที่มีความสำคัญเป็นศูนย์รวมแห่งกิจกรรมความเชื่อต่างๆ พระสงฆ์จึงเป็นที่เคารพรัก และศรัทธาเชื่อถือของประชาชนเป็นอย่างมาก คุณภาพชีวิตของคนในสังคมดีขึ้นเพราะได้อาศัยพระสงฆ์อบรมสั่งสอน สืบทอด เป็นประเพณีทั้งในระดับราชภัฏและระดับหลวง สิ่งเหล่านี้กลายเป็นสัญลักษณ์แห่งความ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธมาตั้งแต่อดีต พระสงฆ์คือผู้ที่เลื่อมใสในคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นพระสงฆ์ที่ได้รับการบวชอย่างถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย ประพฤติดี ปฏิบัติชอบด้วยตนเอง ทำหน้าที่สั่งสอนให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม (Socialization) (Davis Kinsey, 1966 : 344) เป็นกระบวนการส่วนหนึ่งซึ่งมาจากพระพุทธศาสนาโดยการเรียนรู้จากพระสงฆ์ ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้เบื้องต้น หลังจากเริ่มเรียนรู้จากครอบครัว เรียนรู้จากสังคม ระดับประเทศ จนถึงระดับโลก เป็นส่วนสำคัญที่จะนำคนเข้าหาพระพุทธศาสนา ปัจจุบันใช้รูปแบบที่ก้าวหน้าทันสมัยมากขึ้นเรื่อยมาโดยลำดับ นับเป็นอีกกลยุทธ์หนึ่ง ในด้านการนำเทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาท แสดงให้เห็นในภาวะความเป็นผู้นำ ในการพัฒนาของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ประสิทธิภาพ มีปรากฏจนถึงปัจจุบัน ด้วยวิธีการใช้สื่อต่าง ๆ เข้ามาสนับสนุน นับเป็น สิ่งสำคัญที่พระสงฆ์จะต้องมีบทบาทและหน้าที่ที่จะนำคนเข้าหาพระพุทธศาสนาเป็นกลยุทธ์ของการเผยแผ่เชิงรุก (พระเทพโสภณ(ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2548 : 25)

ปัจจุบันพระสงฆ์มีบทบาทในการเผยแผ่ประชาสัมพันธ์ วิทยากร ครู อาจารย์ นักเทศน์ นักเขียน สังคมสงเคราะห์ เจ้าอาวาส พระธรรมทูต นักบริหาร นักวิชาการ เป็นต้น มีภาระหน้าที่ในการช่วยเหลือสังคม ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เป็นการตอบแทนสังคมช่วยเหลือเด็กกำพร้าและยากจน ไม่ทอดทิ้งสังคมเหมือนอย่างที่เคยเข้าไปเข้าใจ ทำให้ประชาชนและสังคมมองเห็นคุณค่าของพระสงฆ์มากขึ้น เพราะฉะนั้นพระสงฆ์จึงต้องมีบทบาทและหน้าที่ในการบริหารจัดการ ตลอดจนการนำหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ทำให้พระสงฆ์จำเป็นต้องมีบทบาทและหน้าที่แตกต่างกันไปตามสถานการณ์ ตามเหตุและผล ตลอดจนสังคมและสภาพแวดล้อม ทั้งในด้านการประกอบพิธีกรรม สันทนาธรรม การปฏิบัติธรรม สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นหลักในการดำรงชีวิตและการพัฒนาจิตใจ ตลอดจนกระทั่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระสงฆ์เป็นหนึ่งในพุทธบริษัทสี่ ที่มีบทบาทและหน้าที่

สำคัญในยุคปัจจุบันในการที่จะดำรงไว้ซึ่งการสืบทอดพระพุทธศาสนา อันก่อให้เกิดประสิทธิผลให้พระพุทธศาสนายังยืนสืบทอดไป (จริยา จัตูพร, 2554 : 1) บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน 2 แนวทางคือ (1) บทบาทหลัก หรือ บทบาทโดยตรงของพระสงฆ์ คือ การเป็นผู้นำชุมชนในทางด้านจิตใจส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมสติปัญญาที่ถูกต้องแก่ชุมชน เป็นบทบาทที่สำคัญยิ่ง เป็นรากฐานความเจริญความสุขของสังคมอย่างแท้จริง (2) บทบาทรอง ในบางกรณีอาจมีบทบาทอื่นที่พระสงฆ์อาจจำเป็น และควรเข้าไปเกี่ยวข้องในฐานะที่เป็นผู้รับแรงศรัทธาจากชาวบ้าน อาจแนะนำประชาชนในท้องถิ่นให้เห็นช่องทางในการพัฒนาด้านวัตถุที่เหมาะสม หรือเป็นผู้ประสานรวมตัวชาวบ้านในการพัฒนาและอาจใช้วัดเป็นสถานที่รวมกลุ่ม เป็นต้น (พระราชมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2527 : 66)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า จิตอาสาทำให้ทุกคนในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้ เป็นสังคมที่มีการให้และแบ่งปันซึ่งกันและกัน คำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ซึ่งต้องดำเนินไปอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์ เพราะจิตอาสาและจิตสาธารณะเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์อย่างหนึ่งที่พระสงฆ์ควรจะมี เพื่อการสร้างประโยชน์ให้กับสังคมผ่านการสอนด้วยหลักธรรมหรือการปฏิบัติเป็นตัวอย่าง ซึ่งกระบวนการในการสร้างเสริมจิตอาสาให้กับพระสงฆ์ในปัจจุบันนี้มีแนวทางที่หลากหลายเพื่อให้พระสงฆ์เกิดความรู้และความเข้าใจที่สามารถนำออกมาใช้ได้ ในลักษณะการมีจิตอาสาต่อตนเองและต่อผู้อื่นในชุมชน ซึ่งในการเสริมสร้างให้กับผู้เรียนรู้ก็มีหลากหลายวิธีการที่จะช่วยให้ได้รับรู้และเรียนรู้ได้อย่างถูก ธรรมเนียมคลองธรรม เพื่อไปสู่การมีพฤติกรรมในการช่วยเหลือและเป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชนต่อไป พระสงฆ์เป็นตัวแทนที่เปรียบเสมือนเครื่องหมายของพระพุทธศาสนา สามารถบำเพ็ญประโยชน์สนองความต้องการโดยธรรมแก่สังคมด้วยเมตตาธรรมตามหน้าที่ สังคมก็มองเห็นความจำเป็นของพระศาสนา เมื่อใดการปฏิบัติของพระสงฆ์ไม่เป็นไปตามหน้าที่ก็จะไม่สามารถที่จะชักนำให้สังคมไปสู่ความสงบสุขได้ พื้นฐานสำคัญจึงอยู่ที่ความมีจิตอาสาของพระสงฆ์ในการเข้าไปสร้างความเข้าใจและเป็นแบบอย่างให้กับคนในชุมชนตลอดจนสังคมต่อไป

หลักคุณธรรม

คุณธรรมเป็นสิ่งที่ฝังงออยู่ในจิตใจของมนุษย์ ซึ่งจะแสดงออกมาโดยการกระทำทางกายและวาจา ที่เป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข ได้สรุปหลักธรรมทางศาสนาและคุณธรรม ประกอบด้วยคุณสมบัติที่เป็นความดีงาม ความถูกต้อง ซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจบุคคล ทำให้บุคคลนั้นพร้อมที่จะกระทำการสิ่งต่างๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อตนเองโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น หรือทำประโยชน์ให้ผู้อื่นโดยไม่เบียดเบียนตนเอง หรือกระทำการที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น (วิวัฒน์ ชัดติยะมาน, 2549 : 111-112)

คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติได้พิจารณาเห็นว่า วินัยกับความรับผิดชอบเป็นเรื่องเดียวกันจึงเลือกคุณธรรม “วินัย” มาใช้ในการ สื่อสาร คำว่า “ซื่อตรง” แม้จะมีความหมายที่ดีแต่อาจ

สื่อความหมายกับคนทั่วไปได้ยากกว่าคำว่า “สุจริต” ซึ่งเป็นคำที่สังคมไทยคุ้นเคย ดังนั้นจึงเลือกส่งเสริม ด้วยคำว่า “สุจริต” และคุณธรรม “จิตอาสา” ให้หมายรวมถึงการมีจิตสาธารณะด้วย เพื่อให้การรณรงค์เข้าใจและจดจำง่ายจึงกำหนดคุณธรรม “พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา” เป็นคุณธรรมเป้าหมายที่จะปลูกฝังส่งเสริมให้คนไทยตระหนักและประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตด้วยเหตุผล การเน้นคุณธรรม พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา เพื่อเป็นการสนับสนุนให้มีการส่งเสริม คุณธรรมที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละสถาบันและพื้นที่ที่แตกต่างกันด้วย ดังนี้ (ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน), 2561 : 24.)

พอเพียง	ความพอเพียงในการดำเนินชีวิตแบบทาง สายกลาง มีเหตุมีผล ใช้ความรู้ในการตัดสินใจอย่างรอบคอบ มีความ พอประมาณ พอดี ไม่เบียดเบียนตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม
วินัย	การยึดมั่นและรับผิดชอบในหน้าที่ของตน ทั้งวินัย ต่อดนเองในการผลักดันชีวิตให้ก้าวหน้า วินัยต่อองค์กร สังคม ปฏิบัติตาม จริยธรรม จรรยาบรรณ และเคารพต่อกฎหมาย
สุจริต	ความซื่อตรง ความซื่อสัตย์สุจริต ยึดมั่น ยืนหยัดในการรักษาความจริง ความถูกต้อง ความเป็นธรรมทั้งปวง กล้าปฏิเสธการกระทำที่ไม่ซื่อตรง ไม่ซื่อสัตย์ของบุคคลอื่นที่จะก่อให้เกิด ความเสียหายต่อส่วนรวม
จิตอาสา	การเป็นผู้ที่ใส่ใจต่อสังคมสาธารณะและ อาสาลงมือทำอย่างใดอย่างหนึ่ง อันมีใช้หน้าที่ของตน ด้วยความรัก ความสามัคคี เพื่อประโยชน์ของผู้อื่น ของสังคม และของประเทศชาติ โดย มิได้หวังผลตอบแทน ทำความดีเพื่อความดี เอื้ออาทรต่อคนร่วมสังคม ทำอย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย

ดังนั้นสรุปได้ว่าหลักคุณธรรมเป็นหลักในการสร้างจิตสำนึกที่ดีที่จะส่งผลให้เกิดพฤติกรรมอันดี เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติรู้ว่าสิ่งใดควรทำและสิ่งใดไม่ควรทำ หรือเป็นการกระทำ การแสดงออกทางพฤติกรรมเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข จึงต้องมุ่งเสริมสร้างและปลูกฝังความรู้และความเข้าใจในหลักคุณธรรม เพื่อสร้างแนวทางการปฏิบัติตนเป็นผู้ที่มีคุณธรรมอันเหมาะสมกับการพัฒนาให้สังคมก้าวหน้ายิ่งขึ้น

แนวคิดการพัฒนาจิตอาสาของพระสงฆ์

พระสงฆ์ส่วนใหญ่มุ่งไปสู่การตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน ด้วยการกล่อมเกล่า ประสพการณ์ผ่านพระอุปัชฌาย์ ครูอาจารย์หรือพระรูปอื่นที่คนรู้จัก และเป็นแนวทางแห่งการได้รับ ลากสักการะ จึงมีการปฏิบัติสืบทอดกันมา แต่ถ้าในฐานะที่เป็นสถาบันสังคม จะพบว่า โดยธรรมชาติของ

ศาสนาที่มีความปรารถนาให้ศาสนิกชนเป็นคนดี อีกประการหนึ่งคือ บทบาทพระสงฆ์ขึ้นอยู่กับความศรัทธาที่แตกต่างกันไป การแสดงบทบาทในวัดในชุมชนส่วนใหญ่เป็นของเจ้าอาวาส พระลูกวัดจะไม่ค่อยมีบทบาทจึงก่อให้เกิดการรวมตัวของพระหนุ่มจากวัดต่าง ๆ เป็นเครือข่ายจัดกิจกรรมจนได้รับการยอมรับจากผู้บริหารสถานศึกษา ประชาชนในการจัดอบรมคุณธรรมจริยธรรม โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ครูสอนคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนเป็นต้น (จรินทร์ ยังสังข์, 2541 : 102) เพื่อจะทำให้ประชาชนหันมาสนใจศีลธรรม สนใจวัดวาอาราม พระสงฆ์ต้องเปลี่ยนบทบาทของตนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยพยายามฟื้นฟูบทบาท สถานภาพในสังคมทั้งในด้านศีลธรรมจรรยาและบทบาทต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนเพิ่มขึ้น (พระตาล ญาณโร (สิงห์ทอง), 2546 : 10) กระบวนการในการสร้างเสริมจิตอาสาให้กับพระสงฆ์ มีแนวทางที่หลากหลายเพื่อให้พระสงฆ์เกิดความรู้และความเข้าใจที่สามารถออกมาใช้ได้ในลักษณะการมีจิตอาสาต่อตนเอง และต่อผู้อื่นรวมถึงชุมชน ซึ่งในการเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะให้กับพระสงฆ์ก็มีหลากหลายวิธีการที่จะช่วยให้ได้รับรู้และเรียนรู้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมของคลองธรรม เพื่อนำไปสู่การมีพฤติกรรมในการช่วยเหลือและเป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชนต่อไป

แนวคิดในการพัฒนาจิตอาสาของพระสงฆ์คือ ทิฐุธรรมมีกัตถประโยชน์ เป็นหลักธรรมในพุทธศาสนา คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน 4 อย่าง หรือ หัวใจเศรษฐี "อุ อา กะ สะ" อาจเรียกสั้นๆ ว่า ทิฐุธรรมมีกัตถะ (เนื่องจากอรรถะ แปลว่า ประโยชน์อยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องมีประโยชน์ ซ้ำซ้อนกันสองคำก็ได้) หรืออาจเรียกเต็มๆ ว่า ทิฐุธรรมมีกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 หมายถึง ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น เพื่อประโยชน์สุขสามัญที่มองเห็นกันในชาตินี้ ที่คนทั่วไปปรารถนา มี ทรัพย์ ยศ เกียรติ ไม้ตรี เป็นต้น อันจะสำเร็จด้วยธรรม 4 ประการ คือ (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2543)

1. อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น เช่นขยันหมั่นเพียร เลี้ยงชีพด้วยการหมั่น ประกอบการงาน เป็นผู้ขยันไม่เกียจคร้านในการงานนั้น ประกอบด้วยปัญญาเครื่องสอดส่อง อันเป็นอุปายในการงานนั้น ให้สามารถทำได้สำเร็จ
2. อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาโภคทรัพย์ (ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม) เขารักษาคุ้มครองโภคทรัพย์เหล่านั้นไว้ได้พร้อมมูล ไม่ให้ถูกลัก หรือทำลายไปโดยภัยต่างๆ
3. กัลยาณมิตตตา คบคนดี ไม่คบคนชั่ว อยู่อาศัยในบ้านหรือนิคมใด ย่อมดำรงตน เจริญสนทนากับบุคคลในบ้านหรือนิคมนั้น ซึ่งเป็นผู้มีสมาจารบริสุทธี ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา

4. สมชีวิตา อยู่อย่างพอเพียง รู้ทางเจริญทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์ แล้วเลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้สุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือยนัก ไม่ให้ผืดเคืองนัก ด้วยคิดว่า รายได้ของเราจะต้องเหนือรายจ่าย และรายจ่ายของเราจะต้องไม่เหนือรายได้

ซึ่งบทความนี้เป็นการนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาวิเคราะห์เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการสร้างจิตอาสาให้กับพระสงฆ์ ซึ่งในปัจจุบันการมีจิตอาสาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในสังคมที่จะช่วยสร้างให้เกิดสังคมแห่งความเอื้ออาทร ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จึงต้องเริ่มจากพื้นฐานจากการพัฒนาที่พระสงฆ์ซึ่งเป็นบุคคลที่ได้รับความเคารพนับถือ และยังเป็นผู้นำทางความเชื่อที่จะสร้างแนวทางการปฏิบัติให้กับคนในสังคม ซึ่งหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะเป็นหลักที่เหมาะสมในการนำมาใช้ในการสร้างจิตอาสาให้กับพระสงฆ์ ทั้งในส่วนของตัวบุคคลและในส่วนของสังคม เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมโดยรวม

การวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาจิตอาสาของพระสงฆ์

พระสงฆ์ที่มีความรู้ ความสามารถ ได้เข้ามามีบทบาทในการช่วยพัฒนาสังคม ทำหน้าที่ในการพัฒนาตน พัฒนาสังคม ในหลากหลายรูปแบบ พระสงฆ์ที่ทำหน้าที่ในการพัฒนาสังคมย่อมเป็นตัวอย่างในการสร้างจิตอาสาให้แก่คณะสงฆ์ เป็นอีกวิธีการหนึ่งในการปลูกสำนึกจิตสาธารณะให้แก่คณะสงฆ์ ดังนั้นกระบวนการพัฒนาจิตอาสาจึงเป็นขั้นตอนหรือวิธีการสำคัญที่จะช่วยให้เกิดความมีจิตอาสาของพระสงฆ์ ทั้งนี้ผู้เขียนก็ได้นำเอาหลักพุทธธรรมมาเป็นจุดสำคัญในการวิเคราะห์ร่วมกับหลักคุณธรรมเพื่อสร้างกระบวนการพัฒนาจิตอาสาของพระสงฆ์ ซึ่งประกอบไปด้วยขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. **หมั่นเพิ่มเติมทรัพย์ภายใน** การได้มาของทรัพย์ควรเป็นไปในทางที่สุจริต ถูกต้องชอบธรรม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น การใช้จ่ายทรัพย์ก็เช่นเดียวกันควรเป็นไปเพื่อสร้างประโยชน์ให้ตนเองและควรแบ่งปันเพื่อบำรุง หรือสร้างประโยชน์ให้กับส่วนรวมและไม่ลืมหืมที่จะทำนุบำรุงพระศาสนา ทรัพย์ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงเงินทองสิ่งของ แต่เป็นทรัพย์ภายในหมายถึงคุณธรรมประจำใจซึ่งเป็นทรัพย์ที่จะติดตัวเราไปทุกที่ไม่มีใครมาแย่งชิงไปได้ ดังนั้นการหมั่นสร้างหรือเพิ่มเติมทรัพย์ภายในคือการขยันแสวงหาคุณธรรมความดีให้กับตัวเองและเพื่อส่งต่อให้กับผู้อื่นที่จะเป็นการสร้างประโยชน์สังคม ทรัพย์ภายในก็อย่างเช่นอริยทรัพย์ซึ่งเป็นทรัพย์ที่เกิดจากคนเกิดจากภายในจิตใจไม่สามารถหาซื้อหรือคิดเป็นมูลค่าได้ ซึ่งอริยทรัพย์ประกอบไปด้วย ความศรัทธาซึ่งก็คือความเชื่อมั่นในการทำดีเป็นความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญาด้วยเหตุและผล การงดเว้นจากการประพฤติดีด้วยกายวาจาใจเป็นกรอบในการป้องกันการกระทำสิ่งที่ไม่ดี ความละอายต่อบาปทุจริตละอายต่อการจะทำบาปเห็นบาปหรือการกระทำที่ส่งผลไม่ดีต่อตนเองและผู้อื่นเป็นสิ่งที่ไม่สมควรทำ ความกลัวต่อบาปไม่กล้าที่จะเข้าไปมีส่วนในการสร้างบาปเพียงแค่เห็นก็ทำให้รู้สึกไม่สบายใจหรือเข้าใกล้ หมั่นศึกษาหาความรู้เพื่อให้เข้าใจ รอบรู้อย่างลึกซึ้งในสิ่งที่ทำ การเสียสละมีน้ำใจรู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม และรู้จักคิดมีเหตุผลรู้เท่าทันโลกใช้ชีวิตตามความจริงไม่หลงไปตามอารมณ์หรือสิ่งเฝ้ายวนรอบตัว พระสงฆ์จึงควรขยันหมั่น

สร้างและรักษาทรัพย์ภายในหรืออริยทรัพย์นี้ไว้ได้ ความทุกข์จากการดิ้นรน แสวงหาเพื่อให้ได้ครอบครองทรัพย์ภายนอกก็จะลดลงได้ ซึ่งจะไม่ทำให้เกิดความโลภความอยากได้อะไรก็มีและจะไม่พยายามสร้างความทุกข์ในการแก่งแย่งชิงดีทั้งกับตนเองและผู้อื่น การเพิ่มเติมทรัพย์ภายในหรืออริยทรัพย์เป็นสิ่งที่พระสงฆ์ควรหมั่นในการสร้างหรือเพิ่มทรัพย์ภายในนี้ให้เกิดกับตนเองเพื่อที่จะเป็นแบบอย่างในการสร้างจิตอาสาและยังเป็นการส่งต่อความมีจิตอาสาให้กับผู้อื่นอีกด้วย

2. คงไว้ซึ่งการปฏิบัติ การรักษารธรรม เป็นหน้าที่ซึ่งจะต้องรักษาพระธรรมวินัยให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ อีกทั้งเป็นการธำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาในหลายๆ วิธีการ แต่สิ่งที่จะต้องคำนึงถึงเป็นอันดับแรกคือ ความตั้งมั่นแห่งพระพุทธศาสนา การไม่ทำให้กฎระเบียบนั้นเปลี่ยนแปลงไปนั่นเอง เช่นเดียวกันนั้นเองกับการรักษารธรรมก็คือการรักษากฎปฏิบัติให้คงอยู่ การคงไว้ซึ่งการปฏิบัตินั้นเปรียบเสมือนการคงไว้ของระเบียบวินัย การเคารพต่อกฎเกณฑ์ พระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้ที่เป็นแบบอย่างในการปฏิบัติกิจจะรักษาไว้ของการปฏิบัตินั้น ต้องสร้างความเข้าใจให้กับพระสงฆ์ถึงเรื่องแนวทางการปฏิบัติในการมีจิตอาสา ซึ่งก็คือการสร้างความรู้สึกรักนึกถึงถึงการเป็นเจ้าของในสิ่งที่เป็นสาธารณะร่วมกัน การใช้สิทธิและหน้าที่ที่จะดูแล รวมทั้งการบำรุงรักษาส่งของที่เป็นของส่วนรวมร่วมกัน ซึ่งในเรื่องของการสร้างจิตอาสาเป็นการทำให้พระสงฆ์ได้เห็นถึงความสำคัญและคุณค่าของจิตอาสา ซึ่งในที่นี่ไม่ได้เป็นเพียงแค่ประโยชน์กับตนเองแต่ยังส่งผลต่อผู้อื่นด้วย เมื่อเกิดความรู้ความเข้าใจทำให้เกิดเป้าหมายร่วม ต่อมาก็คือการเข้ามามีส่วนร่วมที่เปรียบเสมือนกับการคิด การลงมือทำร่วมกัน ร่วมรับผิดชอบ เป็นส่วนหนึ่งกับการสร้างจิตอาสา การมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคมไม่ทำให้ผู้อื่นหรือสังคมเดือดร้อนยินดีช่วยเหลือสังคม สำหรับการลงมือปฏิบัติจะทำให้เกิดจิตสำนึก เป็นส่วนหนึ่งของสังคมและพัฒนาไปสู่การเป็นผู้ที่มีจิตอาสาที่ร่วมกันรับผิดชอบต่อสังคมกระบวนการนี้เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างจิตอาสาให้เกิดขึ้นกับพระสงฆ์อย่างต่อเนื่องและมั่นคง

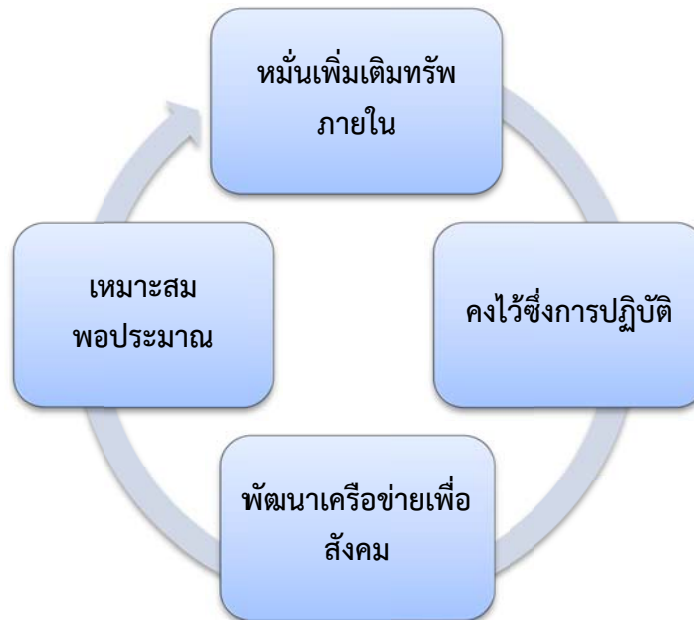
3. พัฒนาเครือข่ายเพื่อสังคม การสร้างเครือข่ายดูเหมือนจะเป็นอีกหนึ่งทางออกของการทำงานเพื่อสังคมในประเทศไทยในอนาคต สมาชิกในเครือข่ายควรได้รับการพัฒนาให้มีความเข้มแข็งซึ่งอย่างแรกก่อนการสร้างเครือข่ายก็คือการคบคนหรือกัลยาณมิตรที่ดี การดำรงชีวิตอยู่ในโลกนี้ มีความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มิตรสหายและพวกพ้องบริวารมีส่วนสำคัญยิ่งที่จะช่วยเหลือสนับสนุนชีวิตของเราให้มีความราบรื่น และสามารถสร้างความดีได้อย่างเต็มที่ ดังนั้นเราจึงควรผูกมิตรไว้กับทุก ๆ คน ให้มีความรู้สึกไว้ว่า เมื่อหันไปรอบทิศก็มีแต่กัลยาณมิตรรอบตัว มิตรที่ดีจะเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตที่เจริญก้าวหน้า เราจะต้องรู้จักคบหาสมาคม เพื่อประคับประคองกันในการทำ ความดี เราต้องรู้จักวิธีสังเกตดูคนให้เห็นว่า ผู้ที่เราคบหาสมาคมด้วยนั้นเป็นบุคคลเช่นไร ชีวิตเราจะได้อำนาจไปบนเส้นทางที่ถูกต้องปลอดภัย พระพุทธองค์ทรงสอนให้รู้จักมิตรแท้เอาไว้ว่า มีลักษณะของ ผู้ให้ เป็นผู้มื่ออุปการคุณ คอยป้องกันไม่ให้ได้รับภัยอันตรายใด ๆ ทั้งร่างกายและทรัพย์สิน เมื่อยามมีภัยตกอยู่ในห้วงอันตรายก็ไม่ทอดทิ้งกัน สามารถเป็นที่พึ่งพิงได้ ยินดีให้ความช่วยเหลือ ขอน้อยก็ให้มาก

หรือแม้ไม่เอ่ยปากขอก็ให้ด้วยความเต็มใจ มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มีเรื่องอะไรก็ไม่ปิด ไม่มีความลับ แต่ให้ความไว้วางใจซื่อสัตย์ต่อกัน อีกปัจจัยหนึ่งในการจะทำให้เกิดการพัฒนาดิถีจิตอาสาของพระสงฆ์ก็คือการคบถนอมมิตรซึ่งจะช่วยส่งเสริมในการทำดีการสร้างจิตอาสา ไม่พากันไปทำในสิ่งที่ไม่ดีซึ่งจะขัดกับการสร้างจิตอาสานั้นเอง ซึ่งถนอมมิตรประกอบไปด้วยปัจจัยคือ ผู้ที่เป็นที่รักใคร่ มีคุณธรรมน่าเคารพ น่าชื่นชม ฉลาดพูด อุดหนุนถ้อยคำที่ไม่ดีได้ สามารถอธิบายสิ่งที่เข้าใจได้ยากให้เข้าใจได้ง่าย ไม่ชักนำในทางที่ไม่ดี มิตรเช่นนี้เองที่จะช่วยสนับสนุนความเป็นจิตอาสาของพระสงฆ์และจิตอาสาของคนในสังคมต่อไป

4. **เหมาะสมพอประมาณ** เป็นความพอดี ที่ไม่มากและไม่น้อยจนเกินไป ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น การใช้หลักเหตุผลในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ ต้องรู้จักพอประมาณ เพราะถ้าคนเรารู้จักพอในความต้องการของตน ความโลภก็จะเริ่มน้อยลง แต่คำว่าพอประมาณก็ไม่ได้หมายถึงน้อยเกินไป บางคนอ้างว่าพอประมาณจึงกินน้อยจนเกิดโรค ซึ่งนั่นไม่ได้แปลว่าพอ แต่หมายถึงการเบียดเบียนตนเอง ดังนั้นความหมายของพอประมาณจึงแปลได้ว่า ความพอดี ไม่มากเกินไป หรือ น้อยเกินไปจนสุดโต่ง และที่สำคัญคือต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น แบ่งปัน ไม่เอาเปรียบคนอื่น ไม่เอาเปรียบธรรมชาติ ไม่เอาเงินนำหน้า ใช้ปัญญาในการพิจารณา ทุกการกระทำต้องคำนึงถึงเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และผลที่จะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ และถ้าเราสร้างการมีเหตุและผลให้ติดตัวแล้วต่อไปถ้าจะกระทำการสิ่งใดที่ไม่ดีความยับยั้งชั่งใจก็จะเกิดตามมาเป็นอัตโนมัติในทันที ความเหมาะสมพอประมาณเป็นสิ่งที่พระสงฆ์พึงควรปฏิบัติ ซึ่งหลักพุทธธรรมที่ควรนำมาใช้ก็คือ หลักสังวร 5 ซึ่งประกอบไปด้วย การรักษากฎระเบียบอย่างเคร่งครัด การระวังไม่ให้กระทำในสิ่งที่ไม่ดี การระงับความอยากด้วยการใช้ปัญญาพิจารณา การอดทนต่อสิ่งยั่วชวน และการแสวงหาในทางที่ถูกต้อง สิ่งเหล่านี้เองที่จะทำให้พระสงฆ์รู้จักความพอประมาณเหมาะสมไม่กระทำการที่จะเกินเลยไปจนนำไปสู่การเบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น ความเหมาะสมพอประมาณเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาดิถีจิตอาสาของพระสงฆ์ในด้านการพิจารณาถึงความเหมาะสม และลดความอยากได้อยากมีในจิตใจลงอีกด้วย

ดังนั้นกระบวนการพัฒนาดิถีจิตอาสาของพระสงฆ์จึงมีปัจจัยทั้ง 4 อย่างที่จะช่วยสร้างจิตอาสาให้เกิดความมั่นคง ซึ่งจะต้องเริ่มจากการหมั่นเพิ่มเติมทรัพย์ภายในคือคุณธรรมในตัวเอง คงไว้ซึ่งการปฏิบัติคือการสร้างมาตรฐานในการปฏิบัติ พัฒนาเครือข่ายเพื่อสังคมเป็นการรวบรวมคนที่มีจิตอาสา และผู้ที่สนับสนุนให้เกิดจิตอาสาทั้งพระสงฆ์และผู้อื่น เหมาะสมพอประมาณคือการรู้จักใช้ปัญญาพิจารณาระงับความอยากไม่ให้มากหรือน้อยเกินไป ไม่ใช่เป็นเพียงแค่สิ่งที่จะทำให้เกิดจิตอาสาทั้งพระสงฆ์เท่านั้น แต่ยังเป็นการส่งต่อความเป็นจิตอาสาไปยังบุคคลทั่วไปในสังคมอีกด้วย

สรุป

สรุปได้ว่าแนวคิดและกระบวนการพัฒนาจิตอาสาของพระสงฆ์จะช่วยสร้างจิตอาสาให้เกิดความมั่นคงทั้งในตัวพระสงฆ์ คณะสงฆ์ ตลอดจนพุทธศาสนิกชนทั่วไป หลักคุณธรรมเป็นหลักในการสร้างจิตสำนึกที่ดีที่จะส่งผลให้เกิดพฤติกรรมอันดี ซึ่งคำว่าจิตอาสาเป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐานในการอยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ได้นำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาวิเคราะห์เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาจิตอาสาให้กับพระสงฆ์ ซึ่งการวิเคราะห์ได้กระบวนการออกมาดังนี้ การหมั่นเพิ่มเติมทรัพย์ภายในคือคุณธรรมในตัวเอง คงไว้ซึ่งการปฏิบัติคือการสร้างมาตรฐานในการปฏิบัติ พัฒนาเครือข่ายเพื่อสังคมเป็นการรวบรวมคนที่มีจิตอาสาและผู้ที่จะสนับสนุนให้เกิดจิตอาสาให้กับพระสงฆ์และผู้อื่น เหมาะสมพอประมาณคือการใช้ปัญญาพิจารณาจะรับความอยากไม่ให้มากหรือน้อยเกินไป กระบวนการดังกล่าวมาจะพัฒนาให้เกิดจิตอาสาไม่เพียงแคในตัวคณะสงฆ์เท่านั้น ยังทำให้เกิดเครือข่ายในการช่วยเหลือและเป็นกลุ่มคนที่มาร่วมกันแสดงออกถึงความมีจิตอาสาในการให้ส่งต่อไปเรื่อยๆ กระบวนการดังกล่าวมีหัวใจหลักคือ “เพิ่ม คง คน พอ” เพิ่มคือเพิ่มคุณธรรมในตัว คงคือคงไว้ไม่ให้หายไป คนคือคบคนสร้างเครือข่าย และพอคือพอดีพอประมาณ กระบวนการนี้จะสร้างคุณธรรมให้เกิดกับสังคมต่อไป

References

- จริยา จัตูพร, ศึกษาบทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน : กรณีศึกษาบทบาทและหน้าที่ของพระมหาไพเราะ จิตสีโล, ดร. (กฤษณา). **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.
- จรินทร์ ยังสังข์. “บทบาทของพระสงฆ์ในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม” **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2541.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต). **การเผยแผ่เชิงรุก**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้งกรุ๊ปจำกัด. 2548.
- พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). **สถาบันและสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง. 2527.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2543.
- พระตาล ญาณธโร (สิงห์ทอง), “ทัศนคติและความคาดหวังของเยาวชนชาวเขาต่อบทบาทของพระสงฆ์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2546.
- วิวัฒน์ ชัตติยะมาน. **เอกสารประกอบการสอนวิชาคุณลักษณะและจรรยาบรรณครู**. ภาควิชาหลักสูตรและการสอน. คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยทักษิณ , 2549.
- Davis Kinsey, **Human Society**, New York : The Macillan Company, 1966, p. 344.